

Asia: VN/9365/2025

Lausuntopyyntö: Hallituksen esitys eduskunnalle työttömyysturvalain 2 a luvun 9 ja 10 §:n muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

1. Onko teillä lausuttavaa esityksestä yleisesti?

Lain tarkoituksena on selkeyttää ja yksinkertaistaa työttömyysturvaseuraamuksia ja vahvistaa ohjaavalla vaikutuksella työnhakijoiden työnhakua, osallistumista heille järjestettävään palveluprosessiin sekä osallistumista työnhakua ja työllistymisen edistämistä tukeviin muihin palveluihin. Hallituksen esityksen työllisyysvaikutukset perustuvat pääosin pelotevaikutukseen. Uudistus kyllä yksinkertaistaisi työttömyysturvalain seuraamusmenettelyä, mutta väärin kohdistuessaan se voi toimia tarkoituksen vastaisesti.

Tutkimusten mukaan erilaiset rangaistukset ja niiden pelotevaikutus lyhentävät sellaisten työttömien työttömyysjaksoja, joiden mahdollisuus työllistymiselle on alun alkaenkin hyvä. Sanktioilla ei ole kuitenkaan havaittu olevan merkittävää vaikutusta useamman vuoden työttömänä olleisiin työnhakijoihin ja työllisyysvaikutus voi olla sen sijaan jopa negatiivinen.

Uudistus luo myös aidosti riskin sille, että työnhakija inhimillisen erehdyksen tai pakottavan olosuhteen vuoksi joutuu seuraamusten kohteeksi, jonka takia hänelle aiheutuu tarve turvautua perustuslain 19 §:n 1 momentissa tarkoitettuun viimesijaiseen etuuteen eli toimeentulotukeen.

Esityksessä tulisi selkeästi tuoda esiin työvoimaviranomaisen mahdollisuus arvioida onko työnhakija aidosti voinut hakea neljää työpaikkaa ennen kuin tehdään päätös työnhakijan moitittavasta menettelystä. Jos työnhakija pakotetaan vastoin hänen omaa osaamis- ja koulutustasoaan hakemaan neljää työpaikkaa, lisää se ns. näennäishakemusten määrää, josta esityksessäkin mainitaan. Näennäishakemukset johtavat siihen, että yritykset eivät laita työpaikkojaan avoimeen hakuun. Samaan aikaan tämänkaltainen lainsäädäntö on omiaan vahingoittamaan työvoimaviranomaisten mainetta toimia yrityksille luotettavana yhteistyökumppanina rekrytoinneissa.

2. Onko teillä lausuttavaa säädösehdotuksesta ja sen perusteluista?

Inhimillisten erehdysten tai pakottavien olosuhteiden johdosta tapahtuneista laiminlyönneistä sanktioiminen ei ole asiakkaan eikä työllisyyspalvelujen tarjoajan etu. Kuntaliitto ehdottaa kolmiportaista seuraamuskokonaisuutta. Ensimmäisestä laiminlyönnistä seuraa huomautus (nykyisen muistutuksen kaltainen toimenpide), toisesta esityksen mukaisesti 7 päivän työttömyysetuuden menetys ja kolmannesta kuuden viikon työssäolovelvoite.

Suhdanteiden sekä palkkatukiuudistuksen myötä työssäolovelvoitteen täyttäminen on työnhakijalle entistä haastavampaa, koska heikossa työmarkkinatilanteessa ei yksinkertaisesti ole tarjolla työpaikkoja, jossa työssäolovelvoitteen voisi täyttää.

Esityksessä todetaan, että vuonna 2023 muistutuksia tehtiin lähes 200 000 kappaletta. Kaikista muistutuksen saaneista työnhakijoista 80 % ei muistutuksen saamisen jälkeen menetellyt työttömyysturvalaissa tarkoitetulla tavalla moitittavasti eli muita ns. rikkeitä, jotka olisivat johtaneet työttömyysturvan menetykseen, ei enää tapahtunut. Tästä voisi päätellä, että laiminlyönnit ovat olleet inhimillisiä virheitä ja osaamattomuutta toimia viranomaisen edellyttämällä tavalla.

Työhaun voimassaoloa ei tulisi päättää heti ensimmäisen laiminlyönnin perusteella, vaan asiakkaalle tulisi antaa mahdollisuus korjata menettely ilman, että heti yhden virheen johdosta aiheutuu seuraamuksia. Erityisesti heikossa asemassa olevien työnhakijoiden asema, kuten esimerkiksi vammaisten, maahanmuuttajien tai nuorten kohdalla, tilanne voi olla kohtuuton, jos yksikin unohtus tai väärinymmärrys katkaisee heti työhaun, joka samalla johtaa työttömyysturvan menetykseen. Ennen seuraamuksia tulisi aina voida arvioida, onko työnhakija oikeasti ymmärtänyt velvollisuutensa ja selvittää, miksi asiakas ei ole kyennyt pitämään sovituista aikatauluista kiinni tai miksi hän on mahdollisesti kieltäytynyt tarjotusta palvelusta ja on myös selvitettävä, onko asiakas työkykyinen.

Esityksen mukaan laiminlyönnin takia työttömyysturvaseuraamukset kohdistuvat pääsääntöisesti alle 29-vuotiaille, miehille sekä Kelan työttömyysetuuksia saaville. Toimeentulotuelle pidemmäksi ajaksi päätyneet nuoret tarvitsevat usein ensisijaisesti mm. päihde- ja mielenterveyspalveluita. Tähän päätyi myös Valtiontalouden tarkastusvirasto tuoreessa ”Työn ja koulutuksen ulko-puolella olevat nuoret – tunnistaminen, tavoittaminen ja kuntouttaminen” -tarkastuskertomuksessaan (1/2025), jossa korostetaan sosiaali- ja terveysministeriön ja sosiaali- ja terveyspalveluiden keskeistä roolia näiden nuorten ongelmien ratkaisemisessa. Nuorten kohdalla palvelujen tarve voi olla pitkäkestoista ja tällöin kustannukset kertyvät myös pidemmältä ajalta.

Oli porrastettu seuraamuskokonaisuus mikä tahansa, tulisi etenkin nuorille, alle 29-vuotiaille, rakentaa selkeä palveluohjaus ja -prosessi sosiaali- ja terveyspalveluihin välittömästi siinä vaiheessa, kun tehdään päätös työttömyysetuuden menetyksestä.

3. Onko teillä lausuttavaa esityksen vaikutusarvioista?

Työttömyysturvaseuraamuksilla on useita kielteisiä vaikutuksia, jotka jo luetellaan esityksessä. Kielteisille vaikutuksille ei kuitenkaan ole laskettu minkäänlaista kustannusarviota, vaikka ne kasvattavat julkisen talouden menoja ja lisäävät hallinnollista työtä eri sektoreilla.

Vaikutusarvioissa ei otettu huomioon kuntatalouteen kohdistuvia vaikutuksia, jotka kohdistuvat eri kokonaisuuksiin, mm. verotuloihin sekä toimeentulotukeen, jolloin perus-, harkinnanvarainen ja ehkäisevä toimeentulotuen kustannukset tulevat kasvamaan. Työttömyysetuuden kiristäminen johtaa yhä useamman työnhakijan siirtymiseen viimesijaiselle toimeentulotuella. Tämä ei ole tarkoituksenmukaista ja lisää myös hallinnollisia kustannuksia ja työtaakkaa useampien hakemusten muodossa.

Esityksen staattiset (välittömät) positiiviset talousvaikutukset julkiselle taloudelle on arvioitu olevan nettona 14,9 miljoonaa euroa. Tästä kuntiin vaikuttavia eriä ovat kasvaneet perustoimeentulotuen menot sekä heikentyneet verotulot. Työttömyysetuuskulujen lasku taas vastaavasti helpottaisi kuntien taloutta.

Dynaamisten vaikutusten osalta esityksessä on arvioitu, että lisääntyneet työllisyysvaikutukset toisivat julkiseen talouteen, staattisten vaikutusten lisäksi, 16,8 miljoonan euron hyödyn. Tästä osa kohdistuisi kuntiin kasvaneina verotuloina ja työttömyysetuuskulujen laskuna.

Vaikutukset eri työnhakijaryhmiin - kohdassa todetaan, että ”erityisesti pitkään työmarkkinatukea saaneilla puolestaan voi olla mahdollisuus saada muita sosiaalietuksia, jotka tasoittavat työttömyysetuuden menettämisen vaikutusta.” Toimeentulotuen pitkäaikaiset saajat ovat lähtökohtaisesti heikossa taloudellisessa ja sosiaalisessa asemassa olevia henkilöitä. Taloudellisen tilanteen lisäksi toimeentulotuen saajia yhdistää usein monet muut huono-osaisuuden muodot. Jo tällä hetkellä toimeentulotuessa sanktioidaan hakijan työvoimapolitiittisesti moitittava menettely siten, että toimeentulotuen perusosan määrää alennetaan 20 % tai 40 %. Lisäksi lausunnolla olevassa hallituksen esityksessä toimeentulotuen lain muuttamisesta heikentää jo ennestään heikossa asemassa olevia, kun Kela ei enää ohjaa hakijaa hyvinvointialueen sosiaalihuoltoon sosiaalihuoltolain (1301/2014) 36 §:ssä tarkoitettuun palvelutarpeen arviointiin.

Se, että samasta rikkeestä sanktioidaan sekä työttömyysturvalaissa että toimeentulotukilaissa, on kohtuutonta. Toisin sanoen, pitkään työttömänä olevan työnhakijan taloudellinen asema heikkenee merkittävästi.

4. Tulisiko työttömyysturvalain 2 a luvun 9 ja 10 §:n soveltamisalaa laajentaa uusiin työnhakijaa etuuden saamisen edellytyksenä velvoittaviin toimiin? Mitä nämä toimet olisivat ja miksi velvoittavuutta tulisi laajentaa niihin? Jos mahdollista, esittäkää myös arvio mahdollisen laajennuksen vaikutuksista.

Työttömyysturvalain tarkoittaman työttömän työnhakijan käsitettä ei ole syytä laajentaa kattamaan työkyvyttömiä vaan päinvastoin sitä tulisi kirkastaa. Työttömän työnhakijan tulee kyetä tosiasiallisesti vastaanottamaan kokoaikatyötä ja jos työtön työnhakija ei siihen kykene, hänen palvelutarpeensa on muualla kuin työvoimaviranomaisen tarjoamissa palveluissa ja tällöin viimesijaisena etuutena tulee olla toimeentulotuki.

Työttömyysturvaa ja sen sanktioita tulee käyttää ainoastaan lakisääteisissä työvoimaviranomaisen tarjoamissa palveluissa ja työvoimapolitiittisesti moitittavassa menettelyssä tulisi käyttää merkittävää harkintaa ja tulkita epäselvät tilanteet työnhakijalle eduksi.

Lindberg Erja
Suomen Kuntaliitto ry